

ДЕЗОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНА

Процес порушення соціального порядку; умов у суспільстві, під час яких культурні цінності й норми, які регулюють суспільні відносини, втрачають свою ефективність.

Ситуацію в суспільстві, яка характеризується розпадом норм, що регулюють соціальну взаємодію, Е. Дюркгейм називав «аномією» (у перекладі з грецької «безнормність»). У своїй фундаментальній роботі «Самогубство» (1897) Дюркгейм стверджує, що люди можуть бути щасливими тільки тоді, коли їх бажання збігаються з їхніми можливостями. Без зовнішнього регулювання людські бажання не знають меж, і ця властивість людської натури разом з обмеженістю ресурсів робить людей нещасливими. Суспільства розв'язують проблему недосяжних цілей обмеженням людських бажань нормативними межами. Дюркгеймівське поняття аномії характеризує ситуацію, коли ці межі руйнуються: бажати можна будь-чого, але можливості досягнення цілей, обумовлених бажаннями, виявляються обмеженими. У зв'язку з цим для нижчих прошарків суспільства лишається лише один шлях до успіху — через порушення закону. Саме в аномічні періоди спостерігається постійне зростання показників злочинності.

Стан соціальної дезорганізації суспільства характерний для періодів перехідної трансформації суспільства. Дюркгейм розробляв свою теорію соціальної аномії на підставі аналізу переходу європейського (зокрема французького) суспільства від феодального соціального порядку до буржуазного. На зміну ієрархічній нормативності феодального суспільства, яка ґрунтувалась на домінуванні влади як соціальної цінності та армійської дисциплінарності як базового соціального інституту, приходять модерне суспільство, у якому найвищою цінністю стають гроші (дохід), а шаблонною формою соціальності — фабрика (фірма) з її обмеженням свавілля ієрархії законами та бюрократією. Заміна традиційних стандартів поведінки новими відбувалась повільно. Старі норми вже не працювали, а нові вкорінювались повільно й не завжди сприймалися соціальними акторами як справедливі. У суспільстві зростали конфліктність, злочинність, самогубства як прояви соціальної дезорганізації.

Період соціальної дезорганізації (соціальної аномії) є характерним для пострадянських країн, починаючи з кінця 80-х років ХХ століття. Трансформація радянського суспільства в соціології розглядається як «четверта хвиля модернізації», що дозволяє порівнювати її з попередніми «хвилями» переходу різних соціумів до модерного (капіталістичного) суспільства. Основними закономірностями цього процесу є поступова зміна

цінності, що домінує (влада — гроші), базового соціального інституту (армія — фірма), принципу забезпечення порядку (примус — контракт). Як і у Європі ХІХ століття модернізація пострадянських країн супроводжувалась соціальною дезорганізацією з її зростанням конфліктності, злочинності, аморальності.

Загалом схема динаміки соціального порядку під час радикальної трансформації суспільства може бути представлена таким чином:

у стабільному (неаномічному) суспільстві більшість індивідів корегує свої дії відповідно до соціальних цінностей та норм;

на певному етапі розвитку незмінні цінності втрачають статус загальних цілей;

зростає привабливість альтернативних цінностей як більш ефективних засобів забезпечення комфортності життя;

в умовах соціальної дезорганізації старі цінності та норми втрачають силу впливу;

найбільш ефективними (і привабливими для більшості) стають альтернативні цінності та норми успішних груп девіантів;

поведінка більшості індивідів формує нові цінності та норми, ядром яких виступають цінності та норми успішних девіантів.

Подолання періодів соціальної дезорганізації залежить від темпів соціальної та правової інституалізації нових ціннісно-нормативних комплексів.

Літ.: Социология преступности (Современные буржуазные теории). Москва, 1966;
Дюркгейм Э. Самоубийство. Социологический этюд. Москва, 1994.

© В. Поклад

ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ

Процес і результат переведення кримінальних правопорушень до категорії не кримінально протиправних діянь. Декриміналізація — поняття, яке за характером і кримінально-правовими наслідками є протилежним (антагоністичним) криміналізації, це своєрідна «криміналізація зі знаком мінус». Вона передбачає виявлення заборонених КК діянь, соціальна шкідливість яких втратила значення або щодо яких державою визнано недоречність застосування кримінальної відповідальності й ухвалення рішення про вилучення таких діянь з-поміж кримінальних правопорушень. Унаслідок декриміналізації діяння, яке раніше визнавалось кримінальним правопорушен-